

## شناسایی و اولویت بندی چالش های مالیاتی صنعت لیزینگ با رویکرد حسابرسی مالیاتی

سعید حاج صادقی<sup>۱</sup>

تاریخ ارسال: ۱۴۰۳/۱۱/۰۷

### چکیده:

با گسترش فعالیت و افزایش هزینه های عملیاتی صنایع به ویژه بخش واسپاری (لیزینگ) طی سال های اخیر، موضوع مالیات و چالش های مرتبط، به یکی از موضوعات مهم در صنعت لیزینگ تبدیل شده است، زیرا تداوم فعالیت و بقا در بازار مستلزم مدیریت صحیح و کارآمد مالیات است.

رویکرد اصلی این مطالعه ارائه راهکار به مدیران، حسابرسان، بازرسان و ناظران صنعت لیزینگ است که تصویر شفاف تری از چالش های اثرگذار بر مالیات در حوزه حسابرسی مالیاتی داشته باشند و به انتخاب بهترین استراتژی برای عملکرد مالیاتی و ممانعت از گسترش چالش ها کمک نماید. در این مطالعه از روش دلفی فازی جهت شناسایی چالش های تأثیرگذار بر میزان مالیات مؤسسات و شرکت های واسپاری (لیزینگ) استفاده شده است. داده ها توسط خبرگانی که با موضوع پژوهش آشنایی داشتند، جمع آوری گردیده است. همچنین به منظور تحلیل داده ها از تکنیک بهترین-بدترین استفاده گردیده است. نتایج حاصل از رتبه بندی ۱۶ معیار پژوهش نشان می دهد که معیار هزینه مرتبط با ذخایر عمومی و اختصاصی جهت مطالبه مالیات و معیار محاسبات مآخذ مشمول مالیات سود تحقق یافته و نیافته و اصالت سنجی آن به ترتیب جایگاه برتر اهمیت را به خود اختصاص داده اند و به عنوان مهم ترین چالش های مالیاتی صنعت در حوزه حسابرسی مالیاتی شناخته شده اند.

واژه های کلیدی: چالش های مالیاتی لیزینگ، حسابرسی مالیاتی، روش BWM، اعداد فازی مثلثی

طبقه بندی JEL: E5، E4، H2

<sup>۱</sup> استادیار، گروه حسابداری، دانشکده مدیریت و حسابداری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد رودهن (نویسنده مسئول)، saeed.sadeghi15@yahoo.com

## ۱. مقدمه

جهت دستیابی به اهدافی نظیر تأمین مالی و توسعه‌ای، دره‌اقتصادی یکی از مهم‌ترین و قابل‌اعتمادترین عناصر صنعت واسپاری (لیزینگ) می‌باشد که به‌عنوان یک عنصر قدرتمند کلیدی توسط بانک مرکزی مورد استفاده قرار می‌گیرد. مسائلی نظیر تأمین مالی بخش خصوصی و دولتی، ارائه خدمات و همچنین ابزار سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی در جهت اهداف مطلوب هر کشور موجب افزایش اهمیت این صنعت گردیده است.

امروزه به‌صورت گسترده‌ای از عملیات لیزینگ جهت رفع نیاز افراد و شرکت‌ها استفاده می‌شود به‌گونه‌ای که حجم صنعت لیزینگ در جهان در سال ۲۰۲۳ نزدیک به ۱۷۰۰ میلیارد دلار خواهد رسید که نشان از اهمیت و جایگاه ویژه این صنعت در جهان دارد؛ اما اندازه صنعت لیزینگ در ایران کمتر از نیم میلیارد دلاری می‌باشد، که این امر نتیجه عدم توجه کافی به این صنعت بوده است (انجمن لیزینگ ایران<sup>۲</sup>). از جمله این موانع می‌توان به ریسک‌های اعتباری، مشکلات تأمین مالی، محدودیت انتشار اوراق و چالش‌های قانونی اشاره نمود. با توجه به موضوع که فعالیت صنعت لیزینگ در کشور ایران تحت نظارت بانک مرکزی و رصد مراجع قانونی (سازمان امور مالیاتی) است، از این‌رو ملزم به رعایت تمامی ابلاغیات بانکی و قوانین مالیاتی است؛ که از مهم‌ترین این موارد می‌توان به: رعایت نرخ سود، رعایت عدم سپرده‌پذیری، انجام عملیات واقعی، اطمینان از عدم انجام پول‌شویی و رعایت فرآیندهای آن (شیدایی، ۱۳۹۶)، قانون مالیات مستقیم، قانون مالیات بر ارزش افزوده، قانون پایانه‌های فروشگاهی و بخشنامه‌ها و دستورالعمل‌های امور سازمان مالیاتی اشاره نمود.

صنعت واسپاری (لیزینگ) در اقتصادهای دولتی همچون ایران مسئولیت سنگینی را بر عهده دارد که این امر موجب می‌شود به لیزینگ‌ها به‌عنوان یکی از مهم‌ترین ارکان اقتصادی کشور توجه فراوانی شود؛ زیرا لیزینگ‌ها نقش بسزایی را در زمینه تأمین مالی بخش‌های مختلف تولیدی، اشتغال‌زایی و ایجاد ثبات اقتصادی در کشور ایفا می‌کنند و با برنامه‌ریزی و مدیریت بهینه منابع و مصارف خود، زمینه‌های رشد و شکوفایی اقتصاد کشور را فراهم و به پیشرفت و بهبود سطح رفاه عمومی در جامعه کمک می‌کنند. (راعی، ۱۳۹۹)

از سوی دیگر سازمان امور مالیاتی در مسیر گذار از یک سازمان سنتی به یک سازمان مدرن، با مشکلات و چالش‌های جدیدی روبرو است، (سازمان امور مالیاتی، ۱۳۹۶) که می‌توان به عدم تمکین مؤدیان مالیاتی اشاره نمود. چالش‌های حسابرسی مالیاتی یکی از مواردی است که می‌تواند عوامل عدم تمکین را فراهم نماید. (تهرانی و همکاران، ۱۳۹۷؛ بایبر، ۲۰۱۰<sup>۳</sup>) از این‌رو، با گسترش فعالیت و افزایش هزینه‌های عملیاتی صنایع به ویژه بخش واسپاری (لیزینگ) طی سال‌های اخیر، موضوع مدیریت مالیات به یکی از موضوعات مهم در صنعت لیزینگ تبدیل شده است، زیرا تداوم فعالیت و بقا در بازار مستلزم مدیریت صحیح و کارآمد مالیات است. در نتیجه شناسایی و سپس اولویت‌بندی

<sup>۲</sup>-Iranian National Leasing Association

<sup>۳</sup>- Biber

چالش‌های مؤثر در حسابرسی مالیاتی شرکت‌ها و مؤسسات واسپاری (لیزینگ) و همچنین ارائه راهکار مناسب به منظور کاهش این چالش‌ها علاوه بر اینکه در سطح خرد به تخصصی شدن فعالیت‌ها، بهبود سطح کارایی، افزایش سود سهامداران این صنعت، افزایش تمکین مالیاتی مؤدیان، منجر می‌شود، در سطح کلان نیز به رشد و توسعه اقتصادی کشور می‌انجامد.

لذا، دستیابی به هدف شناسایی چالش‌ها و مدیریت بهینه چالش‌های صنعت لیزینگ به واسطه نقش حساس و کلیدی که لیزینگ در رشد و توسعه اقتصادی کشور ایفا می‌کند، دارای اهمیت و ضرورت است. بدین ترتیب، این پژوهش در تلاش است دیدگاه مدیران و خبرگان را نسبت به چالش‌های پیش روی حسابرسی مالیاتی لیزینگ مورد بررسی و ارزیابی قرار دهد. در پژوهش حاضر سعی می‌شود چالش‌های مهم صنعت لیزینگ با رویکرد حسابرسی مالیاتی با مطالعه پیشینه پژوهش و مرور ادبیات نظری شناسایی و با استفاده از پرسشنامه روش دلفی فازی برای تثبیت و غربالگری به نظرسنجی توسط خبرگان حوزه مربوطه و دانشگاهیان گذاشته شود. در نهایت با استفاده از روش تصمیم‌گیری چند شاخصه بهترین-بدترین اوزان شاخص‌های تثبیت شده استخراج و چالش‌های مهم صنعت لیزینگ شناسایی می‌گردد. و در نهایت بر اساس نتایج به دست آمده پیشنهادها و توصیه‌هایی برای برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری در این حوزه ارائه می‌شود در این مطالب سعی شده تا به دو سؤال زیر پاسخ داده شود:

۱. مهم‌ترین ابعاد و چالش‌های مؤثر بر صنعت واسپاری (لیزینگ) در بخش حسابرسی مالیاتی چیست؟

۲. ابعاد و چالش‌های مؤثر بر صنعت لیزینگ از چه وزن و اولویتی برخوردارند؟

## ۲. مبانی نظری و پیشینه پژوهش

چالش‌های اصلی صنعت لیزینگ در ایران شامل: مشکلات قانونی، نبود قوانین جامع، فقدان مبانی حقوقی و قضائی، مشکلات مالیاتی، نداشتن استانداردهای بالای عملیاتی، تأمین مالی ناکافی و رقابت‌های موجود است. همچنین در ایران با مشکل در توسعه دانش فنی لیزینگ مواجه هستیم و از طرف دیگر صنعت لیزینگ ایران بیشتر تقاضامحور است به صورت نمونه لیزینگ در ایران بیشتر با لیزینگ خودرو شناخته می‌شود. (مختار، ۱۳۹۹)

لیزینگ، توافقنامه‌ای است بین صاحب تجهیزات (موجر) و فردی که از تجهیزات استفاده می‌کند (مستأجر) که با شرایط معین برای مدت زمان معلوم و درازای دریافت مبالغی مشخص (مال‌الاجاره‌های متناوب) تنظیم می‌گردد. این توافقنامه، قراردادی مکتوب است که بخش‌های مختلفی دارد و شرایط انجام عملیات لیزینگ مانند طول دوره قرارداد، مبلغ و سررسید پرداخت اقساط مال‌الاجاره، مشخصات تجهیزات مورد اجاره و در نهایت شرایط و تاریخ انقضای قرارداد خریدار را تشریح می‌کند. (باریکنا، ۲۰۱۹)

امروزه لیزینگ، راه‌حل مناسبی برای رفع مشکلات مالی مؤسسات مختلف در سراسر دنیا است، لیزینگ به‌عنوان یکی از مهم‌ترین نهادهای مالی هر کشور نیز وظایف مهمی نظیر تأمین مالی، واسطه‌گری مالی، تأمین نقدینگی، بر عهده‌دارند. متأسفانه در سال‌های اخیر به دلیل نبود قوانین مشخص، شفاف و عدم نظارت کافی از سوی سازمان امور مالیاتی، مؤسسات و شرکت‌های واسپاری (لیزینگ) در حوزه حسابرسی مالیاتی با مشکلات و چالش‌های مواجه گردیده‌اند که این امر نه‌تنها موجب اطاله مالیات در مراجعه مختلف دادرسی گردیده است بلکه با عدم تمکین و نارضایتی این حوزه همراه بوده است.

طبق تعریف اداره حسابداری عمومی آمریکا، حسابرسی مالیاتی عبارت است از: جمع‌آوری و ارزیابی شواهد و مدارک مربوط به اطلاعات ابرازی مؤدی جهت تعیین مقدار صحیح مالیات، حسابرسی مالیاتی فرآیند تعیین درآمد مشمول مالیات با استفاده از دانش حسابداری مالیاتی، بررسی و تحلیل داده‌های و فعالیت مؤدی، اعتبار سنجی مشتریان، ارتباط بین این موارد و تصمیم‌گیری در مورد تعیین مقدار مالیات است (منصور و کلی، ۲۰۱۹).

حسابرسی‌های انجام‌گرفته توسط حسابرسان مالیاتی، برای شناسایی و کشف موارد عدم تمکین مالیاتی مورد استفاده قرار می‌گیرد و به‌صورت مستقیم بر تمکین مالیاتی و جمع‌آوری درآمدها تأثیری گذارد و تمکین داوطلبانه را به‌وسیله افزایش احتمال شناسایی و اعمال جرائم برای مؤدی که تمکین نمی‌کنند ارتقا می‌دهد (تهرانی و همکاران، ۱۳۹۵).

از مشکلات اصلی و چالش‌های پیش روی مؤسسات و شرکت لیزینگ در استفاده از عاملیت برای تأمین مالی، عدم معافیت‌های مالیاتی تأمین‌کنندگان مالی و عدم پذیرش هزینه‌های تأمین مالی از سوی سازمان امور مالیاتی در شرکت‌های لیزینگ است. به این معنی که شرکت‌های لیزینگ باید برای تأمین مالی از طریق عاملیت با مخاطرات مالیاتی روبرو شوند. توضیح اینکه چنانچه یک شرکت لیزینگ بخواهد مطابق با دستورالعمل اجرایی تأسیس، نحوه فعالیت و نظارت بر شرکت‌های لیزینگ، از موضوع عاملیت جهت تأمین مالی خود استفاده نماید این موضوع برای هر دو طرف موضوع عاملیت دارای مخاطرات مالیاتی است از یک‌سو افرادی که برای شرکت‌های لیزینگ تأمین مالی می‌کنند دارای معافیت درآمدی نمی‌باشند و از طرف دیگر هزینه تأمین مالی این موضوع از سوی سازمان امور مالیاتی در شمار هزینه‌های قابل قبول مالیاتی موضوع ماده ۱۴۸ و ۱۴۷ قانون مالیات‌های مستقیم شرکت‌های واسپاری نیست. در مورد دیگر با عنایت به اینکه یکی از اقسام عملیات لیزینگ اجاره به‌شرط تملیک می‌باشد این نوع عملیات فقط در قبال کالاهای دارای سند مالکیت انجام می‌پذیرد (مانند ملک و خودرو) لذا در زمان انعقاد قرارداد کالای مذکور به نام شرکت لیزینگ منتقل و ثبت می‌گردد و تسهیلات گیرنده به‌عنوان مستأجر تعریف می‌گردد. پس از پایان قرارداد و پرداخت تمامی دیون قرارداد کالای مذکور به تسهیلات گیرنده منتقل می‌گردد. از این رو در زمان انتقال کالا تسهیلات گیرنده سازمان امور مالیاتی این انتقال را به‌عنوان فروش در نظر گرفته و از آن مالیات بر ارزش افزوده مطالبه می‌نماید حال آنکه هیچ عملیات بازرگانی جدیدی بابت این انتقال رخ نداده است و می‌بایست انتقال کالای اجاره به‌شرط تملیک از شرکت لیزینگ به تسهیلات گیرنده معاف از مالیات ارزش افزوده گردد؛ بنابراین فرآیند اجاره به‌شرط تملیک،



انتقال کالا از شرکت لیزینگ به تسهیلات گیرنده ممکن است به‌عنوان فروش در نظر گرفته شود و مالیات بر ارزش افزوده از آن مطالبه شود، حال آنکه این انتقال در واقع یک عملیات بازرگانی جدید نبوده است. همچنین سازمان امور مالیاتی شرکت‌های لیزینگ را به‌عنوان بانک‌ها و مؤسسات اعتباری غیر بانکی مجاز تلقی ننموده از این رو ذخایر عمومی و اختصاصی که نقش اصلی در هزینه‌های این صنعت دارد را به رسمیت نمی‌شناسد.

## ۱۰۲ چالش‌های مالیاتی

در این قسمت به بررسی چالش‌های حسابرسی مالیاتی صنعت لیزینگ پرداخته خواهد شد. از آنجایی که این صنعت دارای ابعاد مختلف و خاص می‌باشد؛ و از سویی دیگر، هرچند تشخیص این‌گونه چالش‌ها در مقام اجرا به علل مختلف همچون حجم و تنوع حسابرسی بسیار مشکل است؛ لیکن به‌طور کلی چالش مالیاتی عبارت است از تفاوت‌های که ناشی از رویه‌ها و روش‌های مختلف ایجاد و در نهایت منتج به اختلاف بین مالیات ابرازی و تشخیصی خواهد شد.

معیارها و چالش‌ها، نقش مهمی در تصمیم‌گیری‌های آگاهانه در همه سطوح دارند. اساساً بدون سنجش‌ای به نام معیار و یا چالش، ارزیابی امکان‌پذیر نیست و هرگونه بررسی و شناخت واقعی از طریق ابزار ارزیابی نیاز به تدوین معیار و شاخص‌هایی برای اندازه‌گیری مطلوبیت یا عدم مطلوبیت وضع موجود دارد. بدین منظور مصاحبه به روش اشباع نظری با ۱۸ نفر صاحب‌نظر (خبرگان صنعت لیزینگ) از یک‌سو و اساتید دانشگاه و از سوی دیگر انجام یافته است. به‌منظور شناسایی و تأیید چالش مالیاتی که از مرور مبانی نظری و مصاحبه به دست آمد که در جدول ۱ نشان داده شده است.

جدول ۱: چالش‌های مالیاتی با رویکرد حسابرسی

ردیف	نام شاخص	نماد
۱	هزینه‌های مرتبط با ذخایر عمومی	R1
۲	هزینه‌های مرتبط با ذخایر اختصاصی	R2
۳	هزینه‌های مرتبط با تسهیلات مالی دریافتی	R3
۴	هزینه‌های مرتبط با تأمین مالی از محل اوراق مشارکت	R4
۵	اختلاف‌های مابین درآمد اعلامی در سامانه مالیاتی و دفاتر قانونی	R5
۶	اعطای معافیت مالیاتی موضوع ماده ۱۴۳ ق.م.م (شناوری سهام بورسی)	R6
۷	اعطای معافیت مالیاتی موضوع تبصره ۷ ماده ۱۰۵ ق.م.م	R7
۸	زیان‌های ناشی از فروش سهام	R8
۹	درآمدهای ناشی از افزایش ارزش سرمایه‌گذاری جاری سریع معامله	R9
۱۰	محاسبات مآخذ مشمول مالیات سود تحقق‌یافته و نیافته و اصالت‌سنجی آن	R10
۱۱	پیچیدگی‌های حسابداری اجاره به شرط تملیک	R11
۱۲	عدم ثبت قراردادهای فروش اجناس توسط خریداران به جهت اثبات اصالت آن	R12
۱۳	عدم پذیرش اعتبارات مربوط به ارزش افزوده	R13
۱۴	عدم اعطای معافیت سود تسهیلات اعطایی در منبع ارزش افزوده	R14
۱۵	ابهام در انتقال مالکیت و نوع معامله	R15
۱۶	استهلاک کسر اوراق قرضه	R16

## ۲۰۲ پیشینه پژوهش

در ادامه به مرور مطالعات صورت گرفته در حوزه موردنظر این پژوهش یعنی مفهوم چالش‌های مالیاتی در حوزه صنعت لیزینگ پرداخته شده است. که با توجه به محدود بودن مطالعات حوزه مالیات برای روشن‌بخشی مطلب از مطالعات پیشین به صنعت و اسپاری (لیزینگ) تعلق دارد.

لاوو و همکاران (۲۰۲۵) در پژوهشی در مورد عوامل مؤثر بر ترجیحات مصرف‌کننده و تمایل به لیزینگ وسایل نقلیه در مالزی، از جمله هزینه، راحتی، انعطاف‌پذیری و مالکیت را تجزیه و تحلیل کردند. این مطالعه نشان داد که راحتی، هزینه، انعطاف‌پذیری و مالکیت بر تمایل مصرف‌کنندگان به اجاره خودرو (لیزینگ) تأثیر می‌گذارد.

توماس (۲۰۲۰) در مقاله به دنبال ایجاد تصویری ترکیبی از ویژگی‌های تعیین‌کننده اجاره‌ها و اینکه چرا لیزینگ یک موسسه اقتصادی گسترده و بسیار موفق است، ارائه می‌کند. دلایل در دو عنوان کلی قرار می‌گیرد. ۱- لیزینگ روشی جذاب برای تأمین مالی تحصیل دارایی‌ها است، به‌ویژه برای افرادی که سرمایه محدودی دارند یا می‌خواهند سرمایه و جریان‌های نقدی خود را برای مقاصد دیگر حفظ کنند. ۲- لیزینگ وسیله‌ای برای به حداقل رساندن خطراتی است که مستأجر یا موجر با مالکیت دارایی مرتبط می‌کنند. اگرچه لیزینگ خطراتی را نیز ایجاد می‌کند.

آندری و همکاران (۲۰۲۰) با استفاده از تحلیل تطبیقی، مدل‌سازی اقتصادی و ریاضی و روش‌های گرافیکی به محاسبه پرداخت‌های اجاره برای لیزینگ عملیاتی هم با توجه به روش محاسبه استهلاک بر اساس مجموع سنوات و هم مبالغ پرداختی بیمه برای بیمه مالی و دارایی اقدام نمود. این روش به کسانی که از لیزینگ عملیاتی استفاده می‌کنند اجازه می‌دهد تا شاخص‌هایی را که پرداخت اجاره را تشکیل می‌دهند از طریق ضریب متغیر قسمت استهلاک‌پذیر ملک لیزینگ تغییر دهند.

ناظمی و همکاران (۲۰۲۴) به رتبه‌بندی چالش‌های کاهش هزینه‌های عملیاتی بانک ملی پرداخته‌اند یافته‌ها بیانگر آن است که از دیدگاه مدیران و خبرگان بانک ملی با استفاده از روش چالش‌های فناوری اطلاعات رتبه اول را کسب کرده است. رتبه‌های بعدی به ترتیب به چالش‌های مدیریتی، سازمانی، محیطی، مالی و عملیاتی تعلق می‌گیرد. همچنین از دیدگاه مدیران و خبرگان بانکی با استفاده از روش پرامتی، چالش‌های فناوری اطلاعات رتبه اول را کسب کرده است. رتبه‌های بعدی به ترتیب به چالش‌های مدیریتی، سازمانی، محیطی، عملیاتی و مالی اختصاص دارد.

شیدایی (۲۰۱۸) به شناسایی و رتبه‌بندی عوامل تأثیرگذار بر ریسک صنعت لیزینگ به روش فرایند تحلیل سلسله مراتبی (AHP) مطالعه موردی شرکت واسپاری ملت پرداخته است. در مجموع کلیه عوامل مطرح‌شده در فرضیات تحقیق از جمله ریسک‌های عملیاتی، ریسک نقدینگی، نرخ بهره، ریسک شهرت، ریسک اعتباری، ریسک قانونی، ریسک پرتفولیوی از ریسک‌های مهم و بااهمیت در صنعت لیزینگ و شرکت واسپاری ملت می‌باشد و بین ریسک اعتباری، ریسک نقدینگی، نرخ بهره، ریسک شهرت، ریسک عملیاتی، ریسک قانونی، ریسک پرتفولیوی و زیر فاکتورهای آن در واسپاری ملت رابطه معناداری وجود دارد.

## ۳۰۲ روش‌شناسی پژوهش

پژوهش حاضر از نظر هدف کاربردی و جمع‌آوری داده‌ها از نوع توصیفی-پیمایشی است زیرا به شناسایی و توصیف چالش‌های مالیاتی در صنعت لیزینگ می‌پردازد. در پژوهش حاضر برای شناسایی موانع از روش کتابخانه‌ای (کتاب، مقاله‌ها، متون اینترنتی) استفاده شده است. از سوی دیگر روش مطالعه میدانی برای توزیع پرسشنامه در میان کارشناسان، خبرگان نظام صنعت لیزینگ و مالیاتی کشور به منظور تثبیت و اولویت‌بندی این چالش‌ها در شهر تهران به کار رفت. در مورد انتخاب خبرگان و متخصصان از روش نمونه‌گیری هدفمند بهره‌گیری شده است؛ زیرا قضاوت خبرگان در نتایج پژوهش به طور مستقیم دخیل است و انتخاب افراد خبره جز مراحل مهم پژوهش حاضر می‌باشد. در این راستا گروه تصمیم‌گیری متشکل از ۱۸ عضو بود که دارای تجربه کافی و ارزشمند در صنعت لیزینگ کشور (حداقل ۱۵ سال)، حداقل مدرک تحصیلی کارشناسی، آشنایی نسبتاً کامل با حوزه لیزینگ و سیستم مالیاتی و علاقه‌مند به همکاری در این پژوهش بودند. همچنین در این پژوهش بنا به نیاز پژوهشگر از نظرهای پژوهشگران سیستم مالیاتی بهره‌گیری شد. در این راستا از نظرهای ۵ عضو مالیاتی بهره‌گیری شد که از استادان خبره حوزه مالیاتی بودند. به منظور نشان دادن کارایی رویکرد پژوهش، از یک مورد مطالعاتی (صنعت لیزینگ شهر تهران) به عنوان

نمونه پژوهش استفاده شد. در این پژوهش از روش دلفی فازی به منظور تأیید چالش‌های شناسایی شده صنعت لیزینگ استفاده شد. این روش ترکیبی از روش دلفی و نظریه مجموعه فازی است که توسط ایشیکاوا و همکاران (۱۹۹۳) ارائه شد. گام‌های روش دلفی فازی عبارت‌اند از: گام ۱: شناسایی چالش‌های صنعت لیزینگ با مرور جامع مبانی نظری پژوهش گام ۲: جمع‌آوری نظرهای متخصص تصمیم‌گیرنده: در این گام بعد از شناسایی چالش‌ها، گروه تصمیم‌گیرنده متشکل از خبرگان مرتبط با پژوهش تشکیل شده و پرسشنامه‌ای به منظور تعیین مرتبط بودن چالش‌های شناسایی شده با موضوع اصلی پژوهش برای آن‌ها ارسال می‌شود که در آن متغیرهای زبانی جدول (۲) برای بیان اهمیت هر چالش به کار می‌رود. انواع مختلفی از اعداد فازی مثل اعداد فازی مثلثی، دوزنقه‌ای و نمایی وجود دارد. در این پژوهش از اعداد فازی مثلثی استفاده شد که به دلیل سادگی در فهم آن به دفعات مورد توجه پژوهشگران مختلف قرار گرفته است، در آن  $(l, m, u) = M$  یک عدد فازی مثلثی است و  $u, m, l$  به ترتیب نمایندگان کوچک‌ترین، محتمل‌ترین و بزرگ‌ترین ارزش ممکن هستند.

جدول (۲) - عبارت‌های کلامی برای تأیید شاخص‌های تصمیم‌گیری

متغیر زبانی	عدد فازی
خیلی کم	(0, 0, 0/25)
کم	(0, 0/25, 0/5)
متوسط	(0/25, 0/5, 0/75)
زیاد	(0/5, 0/75, 1)
خیلی زیاد	(0/75, 1, 1)

### روش بهترین-بدترین (BWM<sup>1</sup>)

در این روش تصمیم‌گیری چند شاخصه، تعداد گزینه‌ها با توجه به تعداد شاخص ارزیابی می‌شود تا بهترین گزینه انتخاب شود. بر اساس روش بهترین بدترین که توسط رضایی ارائه شده، (رضایی، ۲۰۱۵) بهترین و برترین شاخص توسط تصمیم‌گیرنده مشخص می‌شود و مقایسه زوجی بین هر یک از این دو شاخص (بهترین و بدترین) و دیگر شاخص‌ها صورت می‌گیرد سپس یک مسئله حداکثر-حداقل برای مشخص کردن وزن شاخص‌های مختلف فرموله و حل می‌شود. همچنین در این روش فرمولی برای محاسبه نرخ ناسازگاری به منظور بررسی اعتبار مقایسات در نظر گرفته می‌شود.

جدول (۲) - شاخص‌های سازگاری با استفاده از روش BWM

$a_{Bw}$	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹
شاخص سازگاری	۰/۰۰	۰/۴۴	۱/۰۰	۱/۶۳	۲/۳۰	۳/۰۰	۳/۷۳	۴/۴۷	۵/۲۳

رابطه (۳)  $\xi^* = \frac{\text{نرخ سازگاری}}{\text{شاخص سازگاری}}$



## ۲۰۲ تحلیل داده‌ها و یافته‌های پژوهش

به‌منظور تأیید و انتخاب چالش‌های صنعت لیزینگ ۱۶ چالش که از مرور مبانی نظری به دست آمد (جدول ۱) که در سؤال‌های پرسشنامه مخصوص روش دلفی فازی قرار گرفتند و از خبرگان خواسته شد مطابق با شرح این روش به سؤال‌ها پاسخ دهند، در این مرحله و مرحله بعد (روش BWM) علاوه بر ۱۸ نفر عضو اصلی در گروه تصمیم‌گیری از ۵ نفر عضو خبرگان مالیاتی دعوت به همکاری شد؛ همچنین چالش‌هایی که از نظر آن‌ها مهم بود ولی در فهرست چالش‌های پرسشنامه قرار نگرفته بود اضافه شد. در نهایت پس از تجزیه و تحلیل داده‌های پرسشنامه روش دلفی فازی و در سه مرحله در مجموع ۱۶ چالش تأیید و انتخاب شد بر اساس نظر چنگ و لین چنانچه اختلاف بین دو مرحله نظرسنجی روش دلفی فازی کمتر از ۰/۲ باشد فرایند نظرسنجی متوقف می‌شود و براین اساس تفاوت دیفازی مرحله سه و دو برای شاخص‌های تأیید شده کمتر از ۰/۲ بود. نتایج در جدول (۳) نشان داده شده است.

جدول (۳) - نتایج روش دلفی فازی

نام شاخص	میانگین فازی	میانگین غیرفازی	وضعیت	نماد
۱ هزینه‌های مرتبط با ذخایر عمومی	(۰/۵۸ و ۰/۸۳)	۰/۸۰۰	تأیید	R1
۲ هزینه‌های مرتبط با ذخایر اختصاصی	(۰/۵ و ۰/۷۵)	۰/۷۲۵	تأیید	R2
۳ هزینه‌های مرتبط با تسهیلات مالی دریافتی	(۰/۴۸ و ۰/۷۳)	۰/۷۱۷	تأیید	R3
۴ هزینه‌های مرتبط با تأمین مالی از محل اوراق مشارکت به همراه استهلاکات کسر اوراق	(۰/۵۳ و ۰/۷۸)	۰/۷۵۸	تأیید	R4
۵ اختلاف‌های مابین درآمد اعلامی در سامانه مالیاتی و دفاتر قانونی	(۰/۵۸ و ۰/۸۳)	۰/۷۹۲	تأیید	R5
۶ اعطای معافیت مالیاتی موضوع ماده ۱۴۳ ق.م.م (شناوری سهام بورسی)	(۰/۳۳ و ۰/۵۵)	۰/۸۵۸	تأیید	R6
۷ اعطای معافیت مالیاتی موضوع تبصره ۷ ماده ۱۰۵ ق.م.م	(۰/۴۸ و ۰/۷۳)	۰/۷۰۰	تأیید	R7
۸ زبان‌های ناشی از فروش سهام	(۰/۵۳ و ۰/۷۸)	۰/۷۵۰	تأیید	R8
۹ درآمدهای ناشی از افزایش ارزش سرمایه‌گذاری جاری سریع معامله	(۰/۵ و ۰/۷)	۰/۷۲۲	تأیید	R9
۱۰ محاسبات مآخذ مشمول مالیات سود تحقق‌یافته و نیافته و اصالت‌سنجی آن	(۰/۶ و ۰/۸۵)	۰/۸۱۷	تأیید	R10
۱۱ پیچیدگی‌های حسابداری اجاره به شرط تملیک	(۰/۵ و ۰/۷۵)	۰/۷۳۳	تأیید	R11
۱۲ عدم ثبت قراردادهای فروش اجناس توسط خریداران به جهت اثبات اصالت آن	(۰/۷۳ و ۰/۸۸)	۰/۷۰۰	تأیید	R12
۱۳ عدم پذیرش اعتبارات مربوط به ارزش افزوده	(۰/۵۸ و ۰/۸۳)	۰/۷۸۳	تأیید	R13
۱۴ عدم اعطای معافیت سود تسهیلات اعطایی در منبع ارزش افزوده	(۰/۶۳ و ۰/۸۸)	۰/۸۳۳	تأیید	R14
۱۵ ابهام در انتقال مالکیت و نوع معامله	(۰/۵ و ۰/۷۳)	۰/۷۰۰	تأیید	R15
۱۶ استهلاک کسر اوراق قرضه	(۰/۴ و ۰/۷۵)	۰/۷۶۸	تأیید	R16

مقدار آستانه: ۰/۷  
منبع: یافته‌های محقق

وزن دهی چالش‌های مالیاتی: در این بخش به تعیین وزن و اهمیت معیارها با استفاده از روش BWM می‌پردازیم. از گام‌های اولیه این روش تعیین با اهمیت‌ترین و کم‌اهمیت‌ترین معیارها است در این پژوهش با استفاده از نظرات خبرگان با اهمیت‌ترین و کم‌اهمیت‌ترین معیارها استخراج شدند که در جدول ۴ آورده شده است.

جدول ۴: بهترین و بدترین معیارها

عنوان	بهترین (B)	بدترین (W)
نماد	R1	R7

در گام بعد می‌بایست مقایسات زوجی بهترین معیار با دیگر معیارها (BO) و مقایسه زوجی دیگر معیارها با بدترین معیار (OW) را تشکیل و در اختیار خبرگان قرار داد تا به مقایسات زوجی بر اساس طیف ۱ تا ۹ پاسخ دهند؛ سپس بعد از پاسخگویی، مقایسات زوجی با استفاده از روش میانگین ادغام می‌شوند تا جهت تعیین وزن وارد الگوریتم روش BWM شوند که در ادامه آورده شده است. به‌عنوان مثال برای ابتدا مقایسه زوجی بهترین معیار یعنی معیار «هزینه‌های مرتبط با ذخایر عمومی» با دیگر معیارها را تشکیل می‌دهیم که در جدول ۵ آورده شده است. همچنین به طریق مشابه مقایسه زوجی دیگر معیارها با بدترین معیار یعنی «اعطای معافیت مالیاتی موضوع تبصره ۷ ماده ۱۰۵ ق.م.م» را نیز ایجاد خواهد شد که در جدول ۶ آورده شده است.

جدول ۵: مقایسات زوجی بهترین معیار نسبت به دیگر معیارها

BO	R1	R2	R3	R4	R5	R6	R7	R8	R9	R10	R11	R12	R13	R14	R15	
R1		۴/۷	۳/۴۷۶	۳/۸۲۴	۱	۴/۲۸۸	۳/۱۰۳	۳/۹۲۱	۳/۳۳۰	۴/۲۹۳	۴/۴۹۱	۳/۶۳۶	۴/۳۸۲	۳/۷۸۲	۳/۹۳۴	۳/۳۴۵

جدول ۶: مقایسات زوجی دیگر معیارها با معیار بدترین

OW	R1	R2	R3	R4	R5	R6	R7	R8	R9	R10	R11	R12	R13	R14	R15
R7	۱/۹۳۴	۲/۵۳۵	۲/۱۴۶	۲/۸۵۵	۲/۲۰۲	۲/۸۶۶	۲/۳۰۲	۲/۴۲۳	۱/۹۱۹	۱/۹۹۴	۲/۶۰۲	۲/۰۳۱	۲/۶۰۲	۲/۱۴۰	۲/۵۹۸

با توجه به جدول ۵ و ۶ مدل خطی BWM معیارهای اصلی تشکیل و در نرم‌افزار Lingo 17 حل شد که وزن معیارها و نرخ سازگاری محاسبه شد که در جدول ۷ آورده شده است همچنین نرخ سازگاری این مدل برابر با ۰/۰۰۸ می‌باشد و هرچه این نرخ به صفر نزدیک‌تر باشد نشان از سازگاری قابل قبول این مدل دارد.

جدول ۷: وزن و رتبه چالش‌های مالیاتی (نرخ ناسازگاری: ۰/۰۰۸)

رتبه	وزن	نام معیار
۴	۰/۰۶۱۲۹۹	R3
۹	۰/۰۵۵۵۷۶	R13
۱	۰/۲۰۳۴۱۰	R1
۱۴	۰/۰۴۹۶۹۱	R8
۲	۰/۰۶۷۵۵۸	R2
۱۰	۰/۰۵۴۳۴۲	R14
۶	۰/۰۵۷۱۲۵	R15
۱۵	۰/۰۴۹۶۳۳	R9
۵	۰/۰۵۸۶۰۲	R4
۸	۰/۰۵۶۳۴۰	R12
۱۱	۰/۰۵۴۱۶۳	R5
۳	۰/۰۵۴۶۰۰	R10
۱۳	۰/۰۵۰۰۳۰	R7
۷	۰/۰۵۶۳۸۴	R11
۱۲	۰/۰۵۳۷۵۲	R6

### ۳. جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

از آنجاکه چالش مالیاتی صنعت واسپاری (لیزینگ) یکی از اصلی‌ترین عوامل آسیب‌زا به این صنعت که در زنجیره تأمین مالی می‌باشد، شناسایی چالش‌ها از بعد مالیاتی یکی از مهم‌ترین راه‌های ورود به دنیای حسابرسی مالیاتی و همچنین کاهش مشکلات و موانع این حوزه می‌باشد. از این‌رو هدف از پژوهش حاضر شناسایی، تجزیه و تحلیل چالش‌ها مالیاتی صنعت واسپاری (لیزینگ) در جهت کاهش مشکلات و موانع این صنعت مبتنی بر روش BWM بود. پژوهش حاضر بر آن بود که با تلفیقی از دو رویکرد در این حوزه مزایایی داشته باشد بدین‌صورت که در این راستا ابتدا با استخراج چالش‌ها، ضعف در نظر نگرفتن آن‌ها توسط پژوهشگران و همچنین عدم جامعیت چالش‌های مطرح‌شده را پوشش دهد و با ارائه مدل برنامه‌ریزی خطی روش بهترین-بدترین به ارزیابی این چالش‌ها بپردازد. در این راستا ابتدا مهم‌ترین چالش‌های مالیاتی در بعد حسابرسی این صنعت شناسایی شدند و در نهایت ۱۶ چالش استخراج شد. سپس با توجه به نظر خبرگان و بهره‌گیری از روش دلفی فازی مهم‌ترین شاخص‌ها شناسایی و با استفاده از روش بهترین-بدترین رتبه‌بندی شدند. در این پژوهش ۱۶ چالش با نظر خبرگان به منظور ارزیابی نهایی تأیید شدند. نتایج حاکی از وزن دهی به معیارها حاکی از آن بود چالش هزینه‌های ذخایر عمومی (R1) با وزنی معادل ۰/۲۰۳۴۱۰ چالش مربوط به ذخایر اختصاصی (R2) با وزنی معادل ۰/۰۶۷۵۵۸ و محاسبات مآخذ مشمول مالیات سود تحقق‌یافته و نیافته و اصالت‌سنجی آن (R4) با وزنی معادل ۰/۰۵۴۶۰۰ به ترتیب جایگاه اول تا سوم اهمیت را به خود اختصاص داده‌اند.

#### ۴. پیشنهادهای کاربردی

مروری بر پیشینه پژوهش نشان می‌دهد علی‌رغم وجود پژوهش‌های که در حوزه بانکداری و لیزینگ انجام شده است پژوهشی که در مورد شناسایی و رتبه‌بندی چالش‌های مالیاتی حوزه حسابرسی صنعت واسپاری (لیزینگ) انجام نشده است این مطلب موجب آن شده که مقایسه نتایج این پژوهش با پژوهش‌های داخلی دیگر امکان‌پذیر نباشد. در پژوهش حاضر با انتخاب صنعت لیزینگ شهر تهران به‌عنوان مورد مطالعاتی به‌طور خاص به ارزیابی چالش‌های مالیاتی این صنعت که تاکنون کمتر از جانب پژوهشگران مورد توجه قرار گرفته پرداخته شده است. همچنین به‌کارگیری تکنیک نوین و بسیار کارای BWM، علاوه بر نوآوری روشی، بر قابلیت اعتماد و اطمینان نتایج پژوهش نیز افزود.

همان‌طور که در نتایج حاصل از وزن دهی و رتبه‌بندی چالش‌ها مشاهده شد، معیار هزینه‌های مرتبط با ذخایر عمومی و معیار هزینه ذخایر اختصاصی به‌عنوان مهم‌ترین عامل دخیل در حسابرسی مالیاتی برای مؤسسات واسپاری شناخته شد و مآخذ محاسبات سود تحقق‌یافته و نیافته اصالت‌سنجی آن رتبه بعدی اهمیت را به خود اختصاص داد. از این رو پیشنهاد می‌شود که مثلی از مسئولین امور مالیاتی، بانک مرکزی، انجمن لیزینگ تشکیل و شرکت‌های لیزینگ پیشنهادهای خود را بهتر مطرح کنند و همچنین با برگزاری کلاس‌های آموزشی برای حسابرسان مالیاتی، آن‌ها را نسبت به مهم‌ترین چالش‌ها آگاه نموده و از این طریق میزان حساسیت آن‌ها را نسبت به این چالش‌های ایجادشده در حساب مؤسسات واسپاری (لیزینگ) بالا ببرند.

## ه) فهرست منابع

۱. تهرانی، ر، عباسیان، ع، آخوندی، ا (۱۳۹۷). طراحی مدلی برای پیش‌بینی خوش‌حسابی مؤدیان مالیاتی، پژوهشنامه مالیات، ۳۸(۸۶) ۱۱-۲۹
۲. راعی، رعیوض لو، ر، خسروی، ا (۱۳۹۹). نهادهای مالی، تهران، انتشارات دانشگاه تهران
۳. عباسی، م، ناظمی، ا، مهتری، ز (۱۴۰۳). اولویت‌بندی چالش‌های کاهش هزینه بانک ملی با رویکرد تلفیقی تحلیل سلسله مراتبی فازی و پرامتی، فصلنامه پژوهش‌های پولی-بانکی سال شانزدهم، شماره ۵۷، پاییز ۱۴۰۲ ۵۳۲-۵۳۳
۴. شیدایی، ع. (۱۳۹۶). شناسایی و رتبه‌بندی عوامل تأثیرگذار بر ریسک صنعت لیزینگ به روش فرایند تحلیل سلسله مراتبی (AHP) مطالعه موردی شرکت واسپاری ملت (سهامی عام)، دانش سرمایه‌گذاری، ۶(۲۴)، pp. 21-38
۵. مختار، ف (۱۳۹۹). مطالعه روش‌های تأمین مالی بین‌المللی فاکتورینگ، فورفیتینگ، لیزینگ و تأمین مالی پروژه، انتشارات آرمان پژوهان

6. Alkharabsheh, O. H., Pok, W. F., Alzoubi, R. H., & Low, M. P. (2025). Analysing consumer preference factors and their impact on willingness in vehicle leasing in Malaysia. *Issues and Perspectives in Business and Social Sciences*. Retrieved from
7. Thomas W Merrill, *The Economics of Leasing*, *Journal of Legal Analysis*, Volume 12, (2020), Pages 221-
8. Nechaev, A. S., Zakharov, S. V., Barykina, Y. N., Vel'm, M. V., & Kuznetsova, O. N. (2020). Forming methodologies to improving the efficiency of innovative companies based on leasing tools. *Journal of Sustainable Finance & Investment*, 12(2), 536-553.
9. Biber, E. (2010). *Revenue Administration: Taxpayer Audit Development of Effective Plans*, Technical Notes and Manuals. IMF, Fiscal Affairs Department.
10. Barykina, Y. N., and M. V. Vel'm. 2019. "Improvement of Methods and Forms of Investment of Innovative Activity." *Advances in Social Science, Education and Humanities Research*, 793-796.
- DeGraba, P. 1994. "No Lease is Short Enough to Solve the Time Inconsistency Problem." *Journal of industrial economics* 42 (4): 361-374.
11. Mansour, I. Kalib, M. (2019) *The Impact of Using Analytical Procedures on Reducing the "Cost of Tax Audit" The Jordanian Income and Sales Tax Department*
12. Rezaei, J. (2015). "Best-worst Multi-criteria Decision-Making Method. *Omega*. Volume 53, June 2015, Pages 49-57

## Identifying and prioritizing the tax challenges of the leasing industry with a tax audit approach

Saeed Hajsadeghi

### Abstract

With the expansion of activities and increasing operating costs in various industries, especially the leasing sector, tax-related challenges have become a vital concern in recent years. Because the continuation of activity and survival in the market requires proper and efficient tax management.

The aim of this study is to provide practical solutions for managers, auditors, inspectors and supervisors in the leasing industry, providing a clearer understanding of the key tax-related challenges in tax audits. It also seeks to help choose the best strategies for tax performance while preventing the escalation of these challenges.

To identify the factors affecting tax rates in leasing institutions and companies, this study used the fuzzy Delphi method and gathered insights from experts familiar with the subject. Then, the best-worst method was used to analyze the collected data. The results of the ranking of 16 research criteria show that the cost criterion related to general and specific reserves for tax collection and the criterion for calculating taxable sources of realized and unrealized profits and its authenticity assessment have respectively occupied the top position of importance and are recognized as the most important tax challenges of the industry in the field of tax auditing.

**Keywords:** Tax Challenges, Tax Audit, BWM Method, Triangular Fuzzy Numbers

**JEL Classification:** H2.E4.E5